

ایران چه رویکردی نسبت به پدیده قاچاق کالا دارد؟

مرز نشینان در انحصار «یقه سفیدها»

عکس: کیوان زرگری

بهناز مقدسی
روزنامه نگار

قاچاق یک شغل یواشکی است. از همان شغل‌هایی که بیچ و دوره‌های زیادی دارد تا یک محموله به سلامت از مبدا به مقصد برسد و به اصطلاح، محموله «لو» نرود. با این حال، کشف انواع و اقسام محموله‌های قاچاق در گوشه و کنار شهرهای ایران هر روز تیتتری از اخبار را به خودشان اختصاص می‌دهند و رابط‌های آن دستگیر می‌شوند.

مهره‌های اصلی محموله‌های قاچاق معمولاً از آن پولدارهایی هستند که شغل اول‌شان یواشکی نیست؛ درست مثل آقای

اسباب‌بازی فروش بازار تهران که پرونده بزرگترین محموله قاچاق ایران پس از انقلاب به نام او ثبت شد؛ محموله‌ای به ارزش ۱۰ میلیارد تومان. اسفند ماه سال گذشته بود که ۱۱ کانتینر به پاسگاه شهید میرزایی هرزگان وارد شدند و شک ماموران وارد برانگیخت. زمانی نگذشت که ۲۴ کانتینر دیگر نیز پشت‌به‌پشت هم ایستادند تا از ایست بازرسی چاه عبور کنند؛ تا این که از طریق سامانه جامع گمرکی

پیگیری مشخص شد که آنها در این سامانه ثبت نشده‌اند. اتفاقی که در نهایت با پیگیری‌های پلیس فتا و ماموران نیروی انتظامی به کشف ۲۱۰ کانتینر انواع کالای قاچاق ختم شد تا مرداد ماه امسال مهره‌های ریز و درشت این محموله میلیاردی دستگیر شوند. سردار عزیزالله مکی، فرمانده انتظامی‌های هرزگان درباره بزرگترین محموله قاچاق ۳۸ سال اخیر کشور گفت: «این باند اقدام به واردات ظروف بلور و کریستال در قالب اسباب‌بازی و محموله‌ها را به بازار تهران، مشهد و اصفهان حمل می‌کردند. در این رابطه ۲۳ نفر از رابطان و کسانی که در سازمان‌های مرتبط با این باند همکاری داشتند نیز دستگیر شدند اما مهره اصلی این باند کسی بود که در بازار تهران اسباب‌بازی وارد می‌کرد.»

حجم قاچاق کالا و ارز پس از انقلاب اسلامی
قاچاق‌های سازمان‌یافته چند سالی است که

به‌عنوان یک معضل بزرگ اقتصادی و اجتماعی کشور تبدیل شده است. آخرین آمارهای رسمی در رابطه با ارزش کالاهای قاچاق کشف‌شده در ۸ ماهه سال جاری، حدود ۷ هزار میلیارد تومان است، درحالی که این آمار برای کل سال ۹۴ حدود ۵ هزار میلیارد تومان بود. با این حال، اختلاف‌نظرهایی نسبت به این آمار وجود دارد، به‌طوری که حتی آمارهای غیررسمی میزان قاچاق در ایران را از واردات رسمی بیشتر محاسبه کرده است. دوسال پیش مرکز پژوهش‌های ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز اعلام کرد حجم قاچاق کالا و ارز از ۱۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۵۸ به ۲۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است. به عبارت دیگر، حجم قاچاق در سال ۹۲ به نسبت سال ۵۸ حدود ۲۱ برابر شده بود. با این حال

آذرماه امسال سیدکمال‌الدین سیدریحانی، سرپرست اداره کل آمار و اطلاعات ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز درباره حجم قاچاق کالا گفت: «حجم قاچاق کالا و ارز از ۲۵ میلیارد دلار در سال ۹۲ به ۹۵ رسیده است، یعنی رقم حجم قاچاق کالا در سال ۹۳ به میزان ۱۹۸ میلیارد دلار و در سال ۹۴، ۱۵۵ میلیارد دلار بوده است.»

علت روی آوردن به قاچاق
چیزی که ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است. در علم اقتصاد به صورت مشخص به ورود و خروج کالا که مخفیانه از مرزهای کشور وارد یا خارج شود، قاچاق می‌گویند.

با این تعریف کاملاً مشخص است که این شغل مخفیانه از یک طرف سود سرشاری را حواله قاچاقچیان می‌کند و از طرف دیگر به دلیل ممنوعیتش خطرناک و ریسک‌پذیر است. اما واقعیت تلخی که در رابطه با این پدیده وجود دارد، سودآوری بالا و مبالغ اغواکننده‌ای است که می‌تواند حتی کودکان را نیز به این کار جذب کند.

با این حال تحقیقات نشان می‌دهد که شهرهای مرزی کشور هدف اصلی قاچاقچیان است و به همین خاطر دانه‌درشت‌های این حرفه روی به مردمانی می‌آورند که بازار اقتصادی شهرهای‌شان از رونق افتاده و طعمه‌های خوبی برای ورود به دنیای قاچاق هستند. کالا، مواد مخدر، مشروبات الکلی، اسلحه، سوخت،

دام و تجهیزات پزشکی از انواع کانتینرها و محموله‌های بزرگ قاچاق در کشور به شمار می‌روند. با این تعریف باید گفت قاچاقچیان هم درست مثل یک جامعه شهری، فقیر و پولدار دارند. دانه‌درشت‌ها به طمع در آمد بیشتر و زبردست‌های‌شان از سر بیکاری و برای کسب درآمد به این شغل روی می‌آورند. به عقیده کارشناسان محرومیت‌های اقتصادی و میزان بالای بیکاری در مناطق مرزی باعث افزایش قاچاقچیان و رونق قاچاق شده است.

راهکارهای مبارزه با قاچاق
شاید حمایت از تولید داخلی یکی از بزرگترین اقداماتی است که در برابر قاچاق به‌ویژه قاچاق سازمان‌یافته می‌تواند اثربخش باشد. حمایت از تولید ملی می‌تواند تا حد زیادی از بازار پررونق واردات محموله‌های قاچاق جلوگیری کند. اردیبهشت‌ماه امسال اسحاق جهانگیری، معاون اول رئیس‌جمهوری نیز در جلسه‌ای که به منظور مبارزه با قاچاق کالا و ارز برگزار شده بود بر این مسأله تأکید کرده بود.

قاچاق کالا و ارز به این دلیل اهمیت زیادی دارد که مجرمان آن افراد عادی در جامعه نیستند و در واقع تبعات قاچاق در معیشت و زندگی مردم تأثیرات جبران‌ناپذیری می‌گذارد. به دلیل پیچیده و سخت‌بودن ترانزیت‌های بزرگ از محموله‌های قاچاق کالا، ردپایی از یک مهره متمول و دارای قدرت در بازار نیز به چشم می‌خورد. همین هم است که در حوزه جرم‌شناسی به مرتکبان چنین جنایاتی «یقه‌سفید» نام می‌شود. جرم یقه‌سفید در اشارات حقوقی و قانونی دالالت بر سوءاستفاده افراد بلندپایه از موقعیت و مقام خود دارد که بیشتر با جرایم مالی همراه است.

ایستگاه یا بانی قاچاق
واقعیت این است که دیگر نمی‌توان در رابطه با پدیده گسترده قاچاق که بازار کالاهای وارداتی را قبضه کرده است تنها به برخورد فیزیکی و کنترل مرزهای کشور اکتفا کرد. در حال حاضر این مسأله باید به شکل ریشه‌ای در کشور حل‌وفصل شود و با یک مطالعه اجتماعی و اقتصادی گسترده به‌خصوص در رابطه با شهرهای مرزی کشور زمینه مساعدی را برای برخورد با پدیده قاچاق فراهم کرد. با این حال بها دادن به تولیدات داخلی، حمایت از تولیدکنندگان، اشتغالزایی و کار آفرینی در شهرهایی که بیکاری جوانان به یک معضل اصلی تبدیل شده می‌تواند یک مبارزه اجتماعی علیه قاچاق باشد. این اتفاق باعث محدود و کمتر شدن اعضای باند‌ها و سخت‌تر شدن کار دانه‌درشت‌های قاچاق در کشور خواهد شد.

قاچاق یعنی فساد سازمان یافته

محمدقلی یوسفی | عضو هیات علمی دانشکده اقتصاد علامه طباطبائی

نمی‌توان نام چرخه واردات غیررسمی کالا به کشور را قاچاق گذاشت. وارد کردن کالا به صورت غیررسمی در واقع همان تجارت است که تنها از کانال‌های رسمی صورت نمی‌گیرد و برای کالاهایی به غیر از مواد مخدر و مشروبات الکلی که در کشور ممنوعیت مصرف دارد، تنها به منظور فرار از پرداخت مالیات‌ها و عوارض گمرکی به شکلی پنهان وارد کشور می‌شوند. در واقع این نوع واردات کالا به کشور یک فعالیت سازمان‌یافته است که به صورت غیررسمی انجام می‌شود.

وقتی شرایط اقتصادی واردات کالا سودآور باشد و هزینه فعالیت‌های غیررسمی نیز کم باشد، معمولاً اینگونه فعالیت‌ها عادی می‌شود. در کشور ما این پدیده که نامش را «قاچاق» گذاشته‌ایم، چیزی خلاف شرع یا مضر برای جامعه نیست؛ چرا که یک‌سری کالاهای مورد نیاز مردم به کشور وارد می‌شود و در دسترس‌شان قرار می‌گیرد. قاچاق هم همان تجارت است و بنابراین کسی که کالایش را از کانال‌های رسمی وارد کشور نمی‌کند، دلیل بر بدون ماهیت کارش نمی‌شود. شاید این نوع فعالیت برای گرفتن مالیات و تعرفه از دید چرخه اداری پنهان می‌ماند ولی به هر حال اگر شرایط اقتصادی کشور مساعد باشد همه سعی می‌کنند از کانال‌های رسمی اقدام به واردات کالا کنند. اما وقتی راهی باز می‌شود برای انجام کاری خلاف قانون و دوزدن چرخه اداری به طبع پدیده واردات پنهانی کالا که نام آن را قاچاق گذاشته‌اند، رونق پیدا می‌کند.

نکته حایز اهمیت در روند این پدیده اما نحوه تأمین منابع کالاها است؛ به این معنی که واردکنندگان این کالاها از کدام کانال ارز را به دست می‌آورند که توانایی وارد کردن محموله‌های مختلف و بعضاً

گران قیمت را دارند. اگر تاجر یا واردکننده‌ای با سرمایه خودش کالایی را هر چند به صورت قاچاقی به کشور وارد کند، تبعات منفی برای مردم جامعه و اقتصاد کشور نخواهد داشت. وقتی که تولید، صنعت و کشاورزی نادیده گرفته می‌شود، تجارت اهمیت پیدا می‌کند. در این بین نیز ممکن است کسانی وارد عرصه تجارت شوند که به دلیل داشتن نفوذ و قدرت از رانت برخوردار می‌شوند. بنابراین ما باید برگردیم و ببینیم چرا واردات کالا آن هم به صورت غیررسمی در کشور سودآور است؟ چرا یک تاجر به سمت سرمایه‌گذاری در بخش تولید نمی‌رود؟ به این خاطر که سودآوری وجود ندارد. متأسفانه مسئولان تعریفی در بخش عرضه ندارند؛ زیرا تولید در برنامه‌ها و تفکرات اقتصادی کشور هنوز جای خودش را باز نکرده است.

مشکل اصلی در این بحث از جایی مهم به نظر می‌رسد که ما در کنار واردات غیررسمی کالا فساد سازمان‌یافته داریم که شرایطی ایجاد کرده تا سرمایه برخی از واردکنندگان به صورت غیرمعمول و با رانت یا درآمدهای ناشی از صادرات نفت و سوسپندهای دولتی تأمین شود. در واقع اگر تاجری سرمایه خودش را به ارز تبدیل کند و از طریق صادرات کالا وارد کند نه تنها به ضرر کشور، اقتصاد و مردم نیست، بلکه سودآور و مفید نیز هست؛ اما زمانی که ارز یک تاجر که کالایی را به کشور وارد می‌کند از راه غیرقانونی به دست آمده باشد، آن موقع صادراتش را به واردات باز می‌کند و پدیده قاچاق به جامعه ضرر می‌رساند. در نهایت مسأله‌ای که وجود دارد تأمین مالی برخی از واردکنندگان کالا است که می‌خواهند مسیرهای قانونی را دور بزنند و هم‌طور که ارزهای خارج کرده از مملکت را به صورت غیرقانونی به دست آورده‌اند به همین شکل نیز چرخه اداری و قانونی، گمرک، تعرفه‌ها و مالیات‌ها را دور بزنند.

اشتغالزایی قدرت باندهای قاچاق را کم می‌کند

محمدحسین قربانی مقدم | جامعه‌شناس

مرزهای کشور در راه مبارزه با قاچاقچیان جان خودشان را از دست داده‌اند. به همین خاطر جامعه‌شناسان به همراه برخی از اقتصاددانان که در حوزه اجتماعی نیز فعالیت می‌کنند و اقتصاد را از نگاه و زبان اجتماع می‌بینند اتفاق نظر دارند که دوران مبارزه فیزیکی و کشف و ضبط‌های محموله‌های قاچاق به سر آمده و حالا بهترین راه پیشگیری در جهت نابود کردن مافیای قاچاق است. البته این اعتقاد به این منظور نیست که کنترل مرزها و شهرهای مرزی را کم کنیم و قانون را برای مبارزه با قاچاقچیان در نظر نگیریم اما نکته مهمی که در این بین وجود دارد برخورد هوشمندانه با قاچاقچیان است.

اگر دولت و مسئولان با توجه به شهرهایی که نرخ بیکاری در آنها بیشتر است، در این مناطق کار آفرینی ایجاد کنند، همین موضوع باعث می‌شود تا تعداد کسانی که به صورت فردی یا گروهی و برای امرار معاش تن به قاچاق کالا می‌دهند کم شود. کم شدن این تعداد نیروی انسانی می‌تواند تا حد زیادی از درگیر شدن مردم ساکنان مرزی با این پدیده جلوگیری کند.

اما مادامی که کنترل و نظارت‌ها در حالت پیشگیرانه دربیاید و تنها به اعمال قانون و مجازات بسنده کنیم باید گفت همیشه تعدادی مجرم داریم که باید پرونده‌های‌شان را برای رسیدگی به دادگاه‌ها بفرستیم و بر تعداد زندانیان بیفزاییم. ناگفته نماند که گاهی در پرونده‌های قاچاق ردی از دانه‌درشت‌ها و مهره‌های اصلی برجای نمی‌ماند و این گونه است که شبکه‌های مافیایی قاچاق چرخ‌شان به خوبی می‌چرخد.

حمایت از کالاهای تولید داخلی و اشتغال آفرینی در شهرهایی که نرخ بیکاری در آنها رشد بیشتری دارد تا حد زیادی می‌تواند یک مبارزه جدی علیه پدیده قاچاق کالا باشد. با این تعریف باید گفت بیکاری جوانان و ساکنان مناطق مرزی کشور تأثیر بسیاری در رشد پدیده قاچاق کالا دارد، چرا که ساکنان این مناطق طعمه‌های بسیار خوبی برای قاچاقچیان هستند و می‌توانند با مبالغ اغواکننده آنها را راضی به مبادرت در فعالیت‌های غیرقانونی‌شان کنند.

از دیدگاه جامعه‌شناسی اگر به جامعه‌ای که از نابرابری درآمدی، فقر و بیکاری رنج می‌برد نگاه کنیم، بروز جرم و جنایت و گرایش افراد این جامعه به رفتارهای خلاف عرف و قانون بیشتر است. اگر در جامعه‌ای معضل اشتغال و بیکاری حل شده باشد به‌طور قطع می‌توان به پایین آمدن نرخ جرم و جنایت و گرایش مردم آن منطقه به رفتارهای هنجارشکن امیدوار بود. به همین خاطر است که قاچاقچیان کالا به دلیل پیچیده‌بودن کارشان و به‌خصوص این که ترانزیت کالاهای قاچاق از شهرهای مرزی کشور انجام می‌گیرد، ترشان را به سمت ساکنان این مناطق نشانه رفته‌اند.

بنابراین شاید بهترین کاری که در حوزه اجتماعی بتوان در رابطه با پیشگیری و مبارزه با پدیده قاچاق انجام داد، فرهنگ‌سازی و کار آفرینی در مناطق مورد هدف قاچاقچیان باشد، چرا که سال‌هاست با کنترل مرزهای زمینی و دریایی تلاش زیادی جهت مبارزه با پدیده قاچاق شده است اما هر ساله برآمد رشد کالاهای قاچاق افزوده شده و از طرف دیگر بسیاری از ماموران پاسگاه‌ها

قانون در کنار حمایت از تولید داخلی به ضرر قاچاقچیان است

احمد مومنزاده | حقوقدان

شده است. با این حال سال‌هاست که این پدیده به دست مافیایی افتاده است که گردانندگان و مهره‌های اصلی‌اش هوش و ذکاوت بالایی دارند و حتی گاهی اوقات در جریان لورفتن محموله‌های‌شان یا از کشور گریخته‌اند یا به خاطر قدرت و ثروتی که داشته‌اند گماشته‌ها و افراد درجه پایین باندها را قربانی کرده‌اند. به همین خاطر است که با اصلاح قانون جدید که بیشتر جنبه پیشگیرانه در زمینه قاچاق کالا دارد می‌توان امیدوار بود، چرا که این تغییرات بر رویه مافیای قاچاق کالا تأثیر می‌گذارد و به همین خاطر تشکیلات آنها را دچار تزلزل خواهد کرد. به‌هر حال مسا باید به معضل قاچاق کالا در کشور به صورت کلان نگاه کنیم، چرا که گسترده‌شدن این موضوع صدمات جبران‌ناپذیری را بر اقتصاد کشور می‌زند. تغییر اندیشه‌های اقتصادی مانند حمایت از تولیدات ملی، شناسایی میزان عرضه و تقاضا در بازار، مجاز کردن ورود برخی از کالاهایی که واردات‌شان ممنوع است، حمایت از حقوق تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و بسیاری دیگر از این راهکارها می‌تواند هم‌پای قانون اجرایی درخصوص برخورد با قاچاقچیان کالا و ارز تا حد زیادی از رونق گرفتن بازار قاچاق و قاچاقچیان جلوگیری کند.

